

ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา

ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา (Underdevelopment and Dependency Theory)
เกิดจากนักทฤษฎีที่สำคัญ คือ เฟร์นันโด เฮนริก คาร์โดโซ (Fernando Henrique Cardoso)

ทีโอโทนีโอ ดอส แซนโตส (Thiotionio Dos Santos) ชาวบราซิล และอังเดร์ กุนเดร์ ฟรังค์ (Andre' Gunder Frank) ชาวเยอรมัน ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาปัจจุบัน มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ที่มาของทฤษฎี

ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา ใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาเป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎี มีสาระสำคัญ คือ ภาวะด้อยพัฒนาของกลุ่มประเทศที่ล่าหลังหรือประเทศด้อยพัฒนาเกิดขึ้นจากการพยายามพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวทางทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และทฤษฎีภาวะทันสมัยแบบทุนนิยมตะวันตก แต่ยิ่งพัฒนาประเทศกลับยิ่งยากจนลง เพราะถูกครอบงำและต้องพึ่งพา (Dominant Dependent) ประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม (แสง รัตนมงคล มาศ. 2534 : 65 - 67)

2. สาเหตุของการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา

การด้อยพัฒนาและการพึ่งพาที่เกิดขึ้นในประเทศด้อยพัฒนา มีสาเหตุหลายประการ ดังนี้

1. ประเทศด้อยพัฒนาผลิตสินค้าประเภทวัตถุดิบที่ยังไม่ได้แปรรูป (Primary Goods) ออกสู่ตลาดโลก เพราะเชื่อว่าหนทางของการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ การค้าระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันก็นำสินค้าประเภททุนเข้าประเทศ เพื่อเสริมสร้างอุตสาหกรรมนำเข้าไปในด้านสินค้าอุปโภคและบริโภคโดยมีคู่ค้าขาย คือ ประเทศที่ร่ำรวยหรือพัฒนาแล้ว ทำให้เกิดการพึ่งพาเบื้องต้นทางด้านสินค้าอุตสาหกรรมขึ้น

2. การพึ่งพาเทคโนโลยีของประเทศที่พัฒนาแล้ว จากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าของประเทศด้อยพัฒนา ทำให้ต้องพึ่งพาทางเทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมและทุกสาขาการผลิต การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การศึกษา การสาธารณสุข และอื่นๆ เพราะขีดความสามารถทางเทคโนโลยีในประเทศไม่เพียงพอ

3. นายทุนต่างชาติจากประเทศพัฒนาแล้วเข้าไปลงทุนในประเทศด้อยพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือโดยการเข้ามามีบทบาททางการผลิตและการค้าในรูปของบริษัทข้ามชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต และระบอบด้านการบริโภคของประเทศด้อยพัฒนา สิ่งก็ตามมา คือ ถูกครอบงำและผูกขาดทางการตลาดทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ

4. ประเทศพัฒนาแล้วใช้องค์การระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือในการครอบงำประเทศด้อยพัฒนา เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น แล้วกำหนดเงื่อนไขในนโยบาย แผนงาน และโครงการช่วยเหลือการส่งผู้เชี่ยวชาญเข้าไปครอบงำ การก่อกำหนดขึ้นเรื่อยๆ จนต้องขาดอิสระในการกำหนดนโยบายของประเทศไปในที่สุด

5. ประเทศพัฒนาแล้วใช้ความเหนือกว่าในทางเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีครอบงำ และทำให้ประเทศด้อยพัฒนาต้องพึ่งพาประเทศพัฒนาแล้ว ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6. รัฐบาลของประเทศด้อยพัฒนามีอำนาจในการกำหนดความสัมพันธ์กับประเทศพัฒนาแล้วอย่างจำกัด เพราะอิทธิพลของนายทุนระหว่างประเทศที่ยังคงมีบทบาทในด้านการลงทุน การควบคุมเทคโนโลยี การกำหนดนโยบาย และวิธีการให้ความช่วยเหลือ และอิทธิพลทางการทหาร ทำให้การกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาไม่สมเหตุสมผล จึงไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา

7. สังคมด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของนายทุนในประเทศ นายทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับนายทุนระหว่างประเทศ และเห็นแก่ประโยชน์ของตนเองมากกว่าประเทศชาติ (ปกรณ ปรียากร. 2528 : 36 - 37)

3. ลักษณะของการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา

ความด้อยพัฒนาและการพึ่งพาเป็นการที่ประเทศทุนนิยมตะวันตกซึ่งพัฒนาแล้วเอาเปรียบประเทศด้อยพัฒนา ในลักษณะของการล่าอาณานิคมยุคใหม่ คือ การไม่ทำสงครามเพื่อยึดครองประเทศด้อยพัฒนา แต่ใช้การครอบงำและการพึ่งพา ทำให้ประเทศด้อยพัฒนา มีลักษณะเหมือนเป็นประเทศบริวารของประเทศทุนนิยมตะวันตก ซึ่งนอกจากจะเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศด้อยพัฒนา ยังนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างนายทุนกับคนส่วนใหญ่ของประเทศด้อยพัฒนา และอาจทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมอย่างรุนแรงขึ้นในประเทศด้อยพัฒนาอีกด้วย จึงไม่ควรพัฒนาประเทศตามแนวทางนี้

4. การนำทฤษฎีไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ ดังนี้

1. ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพาเชื่อว่าประเทศที่ร่ำรวยหรือพัฒนาแล้วครอบงำและเอาเปรียบประเทศด้อยพัฒนาในลักษณะของการพึ่งพา ซึ่งมีผลทำให้ด้อยพัฒนายิ่งขึ้น ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงพึงระมัดระวังไม่ให้คนที่ร่ำรวยหรือมีฐานะดีครอบงำและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นมากที่สุด

2. ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพาเชื่อว่าถ้าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศด้อยพัฒนาดำเนินไปในลักษณะเช่นนี้แล้ว ประเทศด้อยพัฒนาก็จะไม่สามารถหลุดพ้นจากภาวะด้อยพัฒนาได้ ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์จึงจะหลุดพ้นจากภาวะการด้อยพัฒนา ในการพัฒนาชุมชนก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสม ไม่สามารถลดช่องว่างระหว่างคนในชุมชน และไม่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแล้ว ก็จะไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา